

nebe na pustem Krasu, posebno v Vojskem, kjer se mora redno od meseca listopada do malega travna s poukom prenehati. V mestih je šolstvo še najbolj urejeno. V obče se mora pritrditi, da je šolsko obiskovanje v l. 1890. napredovalo, kajti zaradi šolskih zamud je bilo v preteklem letu samo 2.779 strank z zaporom in 3.749 z globo kaznovanih.

Solsko obiskovanje je pa pospeševala tudi človekoljubnost posebno o božiči, ko so razna društva darovala ubogim šolo obiskujočim učencem zimsko obleko. Odlikovala sta se v tem Ljubljana in Krško.

Vsakdanjo šolo je obiskovalo 33.585 dečkov in 32.305 deklic, ponavljalno šolo 6.094 dečkov in 6.016 deklic. 1.247 šolodolžnih otrok ni bilo nikjer vsolanih, od teh pripada 800 kranjskemu, 447 pa litij-skemu okraju.

Troški za ljudsko šolstvo.

Troškov za ljudsko šolstvo je bilo v preteklem šolskem letu 301.333 gld. 48 kr. in sicer: za plače 216.304 gld. 88 $\frac{1}{2}$ kr., za dopolnitvene doklade 1.221 gld. 4 kr., za starostne doklade 20.682 gld. 25 $\frac{1}{2}$ kr., za opravilnine 12.187 gld. 15 kr., za opravilnine dopolnitvene doklade 77 gld. 17 kr., za stanarino 2.320 gld. 95 kr., za dotacije 2.954 gld. 65 kr., za remuneracije 18.524 gld. 4 $\frac{1}{2}$ kr., za potnine in preselnine 407 gld. 64 kr., za podpore (zidanje šol) 6.000 gld., za pokojnine učiteljem 12.421 gld. 99 kr., za pokojnine učiteljskih vdov in sirot 5.539 gld. 71 kr., za vzgojnine 1.027 gld. 78 kr., za milostinje 1.571 gld. 71 kr., za četrtletnine (za umrle in za pogrebe) 142 gld. 50 kr. in za uradne potreščine 50 gld. Troški za ljubljansko učiteljsišče znašajo 34.426 gld. 5 kr.

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

✱

Kakor je „Šolska mladina“ šeststoletnico presvetle cesarske rodovine Habsburške na Kranjskem poslavila s posebno himno, zložil A. Praprotnik (Veselje čuje se povsod itd. Priloga Uč. Tov. št. 11), tako je tudi „Tovariš“ praznoval nazočnost presvetlega cesarja Franca Jožefa I. v Ljubljani s slavilko (Živi svetli cesar naš! itd. št. 14) in prva mestna ljudska šola s pesmijo (Lepa bela je Ljubljana str. 210) itd., in z najvišjim odlokom dne 9. sept. je dobil njen voditelj cesarsko odlikovanje: Zlati križ za zasluge s krono, kar je bilo na čast in radost učiteljem in učencem. Tako poslavljen je tudi dne 18. okt. v občnem zboru „Slovenskega učiteljskega društva“ kot predsednik izpregovoril bolj ponosno: „Prebili smo mar-

sikatero viharne in društvu celó neugodne čase, a ker smo bili strpljivi in vztrajni, bili smo močni tudi v marsikaterih bojih za pravico in resnico. V dolžnost smo si šteli kot ljudski učitelji delati za ljudstvo ali národ s tem, da smo plemenili ljudsko šolo tako, kakoršne je treba za splošno ljudsko izomiko. Hvala Bogu! doživeli smo čas, da užé vidimo zdatni sad svojega truda. Bolj in bolj se priznava, da je dobro uravnana ljudska šola v istini najvažnejša podloga srečnemu družinskemu, národnemu in državnemu življenju. Dragi sotrudniki! združujmo se v to svrho še dalje, ter trudimo se v prid našemu milému slovenskemu národu in v prid lepi naši Avstriji itd. (str. 322)“. — V tem smislu je vabil tudi na naročbo „Uč. To-

varša⁴ za naslednje leto zahvaljuje se dosedanjim podpornikom in sodelavcem, češ, bolj ko ga bodo podpirali njegovi prijatelji, boljše bode izpolnjeval svojo težavno nalogo (str. 369).

Doživel je „Uč. Tovariš“ pri svojem trudapolnem delu res mnogo veselih dni, a prestal pa je tudi nemilih mu in britkih časov, piše l. 1884. . Navadile so bítare se pleča. . Mnogo nas čaka še dela. Na delo tedaj, komur je mar, da si ohranimo naše težavno pridobljene pravice, in da se naše národno šolstvo in učiteljstvo v pravem narodnem duhu dalje razvija in napreduje. V ta namen je nasproti nenárodnim profesorjem vzmagal njegov predlog, da se je izvolil iz mestnih učiteljev odbor, kateri ima preskrbovati slovenske učne knjige za mestne ljudske šole (str. 14, 186—264) ter je bil A. Praprotnik izbran v stalni odbor in v deželno učiteljsko konferencijo. Razpravljal je v listu p. O slabih nasledkih preobloženja učencev v ljudski šoli; solnčna in senčna stran debate letošnjega náučnega proračuna; o nepravilnostih kranjskih učiteljev itd. Pri merno je ogovoril predsednik Učiteljskega slovenskega društva občni zbor, kateri se je vršil še dokaj dostojno (str. 308); v vabilu na naročbo „Uč. Tovariša“ pa je že bolj režno vzbujal vse slovenske učitelje in učiteljice k podpori duševni, in tudi materijelni, kajti v plačevalnem zapisniku založnikovem je mnogo praznega prostora. — Z novim letom 1885. kličé Tovariš o svoji 25letnici svojim prijateljem, da ostal tovariš sem in bodem vam izkušén, za sveto stvar goreč, navdušen; a tudi vi ostanite v poklicu vstrajni, ostanite možje značajni! Ponosno smemo reči, pravi urednik v besedi slovenskemu učiteljstvu, da nismo delali brez uspeha; . . vendar mnogo vážnega dela kaže se nam zdaj posebno na domačem pedagogíjskem področji. Naše geslo naj tedaj bode: uglejmo vse, a pred vsem poprimimo se pripravnih mikališč in sredstev za svoje potrebe, za domače navade in misli, da bomo dvig-

nili srčno zaklad slovenskega dlana in uma (str. 2)! Donašal je „Tovariš“ čvrstih razprav o pouku in vzgoji, poročil iz učiteljskih zborovanj, dopisov iz raznih krajev, naznanil in ocenil novih knjig, tudi neslovenskih, kazal na „Hrvatski učiteljski dom“, priporočal „Otročji vrt“, a ne po nemškem stroju, svetoval koristno poslovanje učiteljem o šolskih počitnicah itd.; vendar je čutil, da se mu mladi učiteljski naraščaj ne približuje. Potožil je to, češ, založništvo ima vedno več troškov, a vedno manj novih naročnikov, pač pa vedno več starih dolžnikov! In v občnem zboru „Slov. učiteljskega društva“ je moral urednik slišati, da nekateri niso zadovoljni s Tovarišem ne gledé vsebine ne gledé pisave. „O sklepnem govoru obžaluje g. predsednik, da se je letos že tudi mej učitelstvom pokazal vpliv politične nesloge in pogubnega strankarstva; opominja gospode tovariše, naj se, ako se že drugi stanoví vdadó strastim političnega življenja, vsaj oni v svojem vzvišenem poklicu ne pusté zapeljati od krivih prerokov dvomljive slave, ampak naj zvesto in vztrajno spolnujoči svoje svete dolžnosti v prijaznosti in ljubezni mej seboj živé ter tako dajejo lep vzgled ljudstvu in izročeni jim mladini; to bode najlepši dokaz politične zrelosti in stanovske sposobnosti (str. 323)“.

K novemu letu 1886. priznava urednik, da ima „Tovariš“ boriti se z mnogobrojnimi domačimi in tujimi nasprotniki . . Prišli so zares resni, ozbiljni časi . . Naše delo za domačo sveto stvar prihaja vedno bolj vroče, in le v nerazrušljivi družbi bomo izvrševali svojo lepo namero za obrazovanje našega milega národa po načelu: „Vse za vero, dom in cesarja!“ V občenem zboru, ki ga je vodil podpredsednik, poprijemali so mladi učitelji odbor zlasti zarad knjižnice za šolsko mladino (str. 362) itd.; urednik pa je koncem leta zopet opominjal naročnike, naj bi poravnali svoj dolg pri založništvu, kajti brez denarne podpore nikakoršno podjetje shajati ne more (str. 369). — L. 1887 je pri-

čel „Tovariš“ brez posebnega predgovora urednikovega, kateri je kot predsednik v občnem zboru „Slov. učiteljskega društva“ povedal, da je ono pričelo z izdajo knjižnice za slovénsko mladino, čestital „Jezničniku“ o njegovi 25letnici, ter naznanil vsem podpornikom in sotrudnikom, da bode „Tovariš“ — akoravno užé postaran — tudi prihodnje leto še izhajal in zvesto delal na korist in slavo slovenskemu šolstvu in učiteljstvu pa sploh na blagor narodu slovenskemu. Zatorej prosimo: Kdor je z nami, naj tudi dela z nami — po starem našem geslu: „Vse za vero, dom in cesarja!“ — Prav tako se napoveduje o novem letu 1888: „Učiteljski Tovariš“ prebil je užé razne dobre in hude čase. Pretili so mu večkrat ljuti valovi viharčnih časov, a trdno je stal — in se do danes ohranil. Tudi nadalje bode prinašal samó zdravo, tečno hrano za šolo in dom itd. — Razun navadnih poročil je priobčeval v tem in naslednjem letniku urednik marsikaj za kazalni uk, iz šole za šolo, po abecedniku, o strašljivih otrocih, in po knjigi:

Prva nemška slovnica in prvo nemško berilo za slovenske ljudske šole. Sestavili A. Praprotnik, A. Razinger in A. Žumer. V Ljubljani 1888. 8. str. 142. Nat. in zal. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. D. I. Črke in zlogi. II. Pravopis. Slovnica. III. Berilne vaje (str. 265). V obče je ta nemška slovnica velik napredek na polji našega šolskega slovstva (str. 380).

Dne 23. febr. umre J. R. Milic, založnik in soustanovnik „Učiteljskega Tovariša“, kateri je v njegovi tiskarni, v njegovem okrilji in največ po njegovi veliki domoljubni požrtvovalnosti doživel že 28. leto (str. 65). O načrtih za versko šolo ni dal niti Tovariš niti Slov. učiteljsko društvo nobene posebne izjave; pač pa je „Laibach. Schulzeitung“ grdo mahati jela po Tovarišu in po kranjskih mračnjakih mej učitelji ter je oponašala celó uredniku, da je pod liberalnim (nem-

skim) mestnim zastopom postal voditelj mestni deški ljudski šoli itd. — Na to je krepko odgovoril Tovariš „V brambo in pojasnilo“ (str. 81 in 97), kjer na pr. tudi pravi: „Izkušnja nas uči, da se značajni ljudje vzgojajo na verski podlogi. Komur ni vera prva in poglobitna stvar in vodnica v življenji, ta se tudi za narodnost ne bode brigal, kadar pride na razpotje (str. 82). Da so liberalni nemaški gospodje, ki so tačas gospodovali na magistratu, bili pravični do učiteljstva, kar se tiče pravnih razmer, to je istina. Da so nam pa tačas nasprotniki bili tudi nekdanji prijatelji, to je pa tudi resnično, a pri vsem tem nam nihče ne more očitati kako dejanje, ki bi nas bilo onečastilo (str. 98). Schulzeitung hotela je preklinjati slovenske učitelje, a prisiljena jih je bila blagoslovljati itd.“ — To leto se je osnovala „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ z lastnimi pravili, in pristopilo jej je tudi „Slov. učiteljsko društvo“, kateremu je dne 12. nov. po občnem zborovanji za predsednika izvoljen bil A. Žumer. A. Praprotnik je v št. 24 napovedal, da se „Uč. Tovariš“ bode še v prihodnje trudil za blagor domačega šolstva in učiteljstva ter se je priporočal zlasti mladim, nadpolnim sotrudnikom in sotrudnicam; v št. 23 pa je za drugi dan decembra presvetlemu cesarju posvetil čestitko:

Štirideset let nam vže vodiš krmilo,
Srečno odvracal si vsako nam silo,
Bog Te ohranil in varval nadlóg;
Avstrija srečna mil'jonkrat prepeva,
V srcih Ti zvestih okrog vse odneva:
„Ljubi naš cesar, oj živi Te Bog!“

O novem letu 1889 se obrača odgovorni urednik Tovarišev do vseh zavednih in v pravem duhu naprednih učiteljev in učiteljic po starem svojem gáslu! V listu samem jim kaže marsikaj iz šole za šolo, kako naj šola poučuje in vzgaja, kako pogled na prijazni maj v naravi človeka vzbuja, naj vstane ter se duhovno pomladi. „Svet je lep: oh, ko bi bili tudi ljudje

lepi, to je, pošteni in dobri“, rekel je moder mož. Pošteni in dobri ljudje prihajajo iz dobrih, poštenih družin in iz dobrih, pravih šol. Najvišji namen vsaki šoli je, da mladini vcepi in ohrani čednostno in pobožno srce. Dandanes se v šoli mnogo, mnogo uči, pa spoznati moramo, da vse učenje v šoli je le polovičarsko, ako z učenjem ne združujemo tudi dobre, krščanske vzgoje. Nada, cvet in moč vsaki domovini je dobra vzgoja nežne mladine. Bolje ko se družine in šole prizadevajo, da mladino lepo vzrejujejo in jo hudobnih in pohujšljivih vzgledov in vplivov varujejo, bolje bode v domovini, v ožji in širji, cvetela moč in splošno blagostanje. Naše šole naj bodo delavnice pravega duha ter središče pravega značaja in terdna podstava vsem krepostim v življenju. Vsa šolska vzgoja naj bode zares, v resnici versko-nravna, in vesela rajska vzpomlad bode prihajala v milo domovino našo (str. 129). Povedal je Tovariš, kako se drugod vnemajo za versko šolo, kake sklepe je v ta namen storil katoliški shod na Dunaju itd.

Pri tem in takem prizadevanju pa je v zboru, v katerem je prvikrat prikazala se „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“, skromni A. Praprotnik moral slišati predlog, naj preneha „Učiteljski Tovariš“ v Ljubljani in naj „Popotnik“ v Mariboru postane društvene „Zaveze“ glasilo, kar je zbor naposled tudi sprejel. Zarad sloge, pravi na to, pripravljen sem takoj odložiti uredništvo, a kaj poreče k temu založništvo, tega takoj ne morem določevati (str. 156). — Da nekateri mladi učitelji s Tovarišem niso bili zadovoljni, k temu pripomogel je kolikor toliko tudi Jezičnik, zlasti obširni o Svitoslavu in Danici. Sicer je istina, da bi brez Jezičnika ne bilo že Tovariša, in nasproti brez Tovariša bi tudi ne bilo Jezičnika. Čast, komur čast! — Dobri Praprotnik je doživel vendar te sreče, da je prvo svojo mestno šolo vpeljal v krasno

ново poslopje, kakoršno je druga imela že davno, s slovesnim ogovorom (str. 318). Konec l. 1889 je pa izročil njeno vodstvo svojemu vrlemu nasledniku, nadučitelju Andreju Žumru, kateremu je že prej prepustil tudi uredništvo Učiteljskega Tovariša z iskreno prošnjo, naj bi dragi šolski tovariši še dalje podpirali naš stari, slovenski šolski list, da bode krepkeje sicer, toda vedno v pravem duhu zvesto delal na korist in slavo slovenskemu šolstvu in učiteljstvu po starem našem geslu: Vse za vero, dom in cesarja (str. 383)! — Srečna bila je naredba, da je „Slovensko učiteljsko društvo“ za svoje glasilo sprejelo Tovariša in da je v obnem zboru izbralo si Praprotnika za častnega člana, s čimur je društvo počastilo tudi samo sebe.

Dobra misel dobrih nekdanjih kranjskih učiteljev ni prav po smislu sedanje dobe učenjakom; vendar smelo rečem: Ako se bode Učiteljski Tovariš v vseh rečeh zvesto držal glasila priporočenega mu po starem uredniku, blagor mu! Pričujočemu priprostemu popisu pa dovolite, da pridnem po nadtridesetletnem učiteljskem službovanju še bolj zaslužen čestitko, katero so mu o 25letnici njegove službe Ljubljanske poklonili Narodni učitelji (Tov. 1883 št. 5):

Let pet in dvajset je lepó število,
A hipa nisi Ti nikdar zamudil,
Da v nas ljubezen bi za dom probudil,
Ki Tvoje vedno ga srcé čistilo.

Ko Tvojih strun poslušal petje milo,
Sloven se njega néžnosti je čudil;
Navdušen si mladini v prid se trudil,
In Tvoje delo sad je lep rodilo.

Ljubezen, spoštovanje on zasluži,
Kdor, kakor Ti, kreposti posvečuje
Najblažje v slavo sveti domovini:

Glej, zbor čestilcev se krog Tebe druži,
In jedna želja srca vsem dviguje:
„Bog živi Te še dolgo v čast očini!“